

TÜRKİYE'DE İŞLENMİŞ ORGANİK TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ VE TİCARETİNDEKİ GELİŞMELER

Yener ATASEVEN¹

Erdoğan GÜNEŞ²

Özet

Türkiye'de 1980'li yıllarla beraber Avrupalı firmaların geleneksel ihraç ürünlerini organik olarak talep etmeleri, bu alandaki işlenmiş tarım ürünleri üretimini de hızlandırmıştır. 2006 yılında işlenmiş organik tarımsal ürün üretimi 106.4 bin ton, iç pazar tüketimi 66.3 bin ton ve ihracatı 38.3 bin ton düzeyinde gerçekleşmiştir. Üretimin önemli bir bölümü önceleri yurtdışına ihraç edilirken, günümüzde ürün işleme teknolojisindeki gelişim, artan iç talep ve tüketici duyarlılığı, organik tarımsal üretimde gıda işletmelerini iç piyasaya yönlendirmiştir. Bu süreçte işletmeler özellikle üzüm, incir ve kayısı gibi kurutulmuş ürünlerde; organik elma, armut, nar ve üzüm suyu gibi konsantre ürünlerde; vişne, biber, domates ve kayısı gibi konserve ürünlerde, çilek, vişne, kayısı, biber ve kiraz gibi dondurulmuş ürünlerde piyasa taleplerine yönelik üretimde bulunmuşlardır. 2006 yılında işlenmiş organik tarımsal ürünlerin % 62'si iç piyasada tüketilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İşlenmiş Organik Gıda, Türkiye, Üretim, Ticaret

THE PRODUCTION OF PROCESSED ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTS AND DEVELOPMENT IN ITS TRADE IN TURKEY

Abstract

The demands of traditional export products from European firms in Turkey in 1980s have quickened the production of processed agricultural products in this area. Processed organic agricultural production was 106.400 tons, consumption in domestic market was 66.300 tons and export was 38.300 tons in 2006. Previously, while the important part of production has been exported, development of consumer's consciousness and increased

¹ Araş. Gör., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
e-posta: yener.ataseven@agri.ankara.edu.tr

² Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü
e-posta: gunes@agri.ankara.edu.tr

domestic demand in product processing technology canalizes to food firms domestic market in organic agricultural production at the present time. At this process, firms especially have produced market oriented dried foods as grape, fig and apricot; concentrated products as organic apple, pear, pomegranate and grape juice; canned products as sour cherry, pepper, tomatoes and apricot; frozen products as strawberry, sour cherry, apricot, pepper and cherry. Processed organic agricultural products of 62 % were consumed in domestic market in 2006.

Key Words: Processed Organic Food, Turkey, Production, Trade

1. Giriş

II. Dünya Savaşı sonrasında ve 1950'li yılların başından itibaren tarımsal faaliyetlerde yoğun bir şekilde kullanılan girdiler, bir yandan yüksek verim getirmişken diğer yandan da çevre sorunlarını artırmıştır. Çevre sorunlarının önemli boyutlara ulaşması sonucunda yoğun girdi kullanımının olumsuz etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar özellikle gelişmiş ülkelerde daha fazla olmuş; bu ülkelerdeki üreticiler ve tüketiciler sağlıklı, temiz, kimyasal girdiler kullanılmadan üretilmiş, çevreye ve insana zarar vermeyen tarım ürünlerinin üretimini ve tüketimini talep etmeye başlamışlardır.

Türkiye'de organik tarım faaliyetleri 1980'li yılların ortalarında Avrupa'da faaliyet gösteren firmaların Türkiye'den organik tarım ürünlerini (kuru üzüm, kuru incir, kuru kayısı, fındık, baklagil ve pamuk) talep etmeleri ve bu üretim tekniğini tanıtmaya yönelik çalışmaları ile başlamıştır. Türkiye'de organik tarımda faaliyetlerin başlaması, gelişmiş ülkelerdeki gibi tüketicilerin bu ürünlere olan talepleri neticesinde değil, gelişmiş ülkelerdeki tüketicilerin taleplerine bağlı olarak başlamış ve ana amaç Türkiye'nin temel tarım ürünlerinde ihracatı artırmak ve yeni pazarlara girmek olmuştur.

Türkiye'nin organik ürün yelpazesi yıllar içinde hem üretimde hem de ihracatta artışlar göstermiştir. 1980'li yılların ortasında 8 ürün ile başlayan organik üretim 2006 yılı itibari ile 206 ürüne yükselerek ticari öneme sahip bir konuma gelmiştir.

Türkiye özellikle kuru ve kurutulmuş meyvelerde, işlenmeye uygun meyve ve sebze ticaretinde önemli bir konumdadır. Ancak, işlenmiş organik gıdalar için mevcut pazarların korunması, yeni olanakların bulunması ve pazarlama olanaklarının artırılması organik tarımsal ürün ticaretinin sürdürülebilmesi açısından önemlidir.

Dünya tarım ürünleri ticaretinde liberalleşmenin giderek artması, ülkelerin farklı talepleri nedenleri ile tarım ürünleri dış ticaretinin sürekli takip edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin dünya

piyasalarındaki eğilimleri takip ederek organik tarımsal üretimini şekillendirmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de işlenmiş organik tarımsal ürün üretim ve tüketim yapısı ortaya konularak, iç ve dış talepteki olası değişimler, bu alanda Türkiye’nin izlediği politika uygulamaları güncel gelişmelere bağlı olarak değerlendirilecektir.

2. Materyal ve Yöntem

Yapılan bu çalışma literatüre dayalı olup, konu ile ilgili olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerinden, çeşitli yabancı ve yerli kitap ve makalelerden, organik tarımla ilgili olarak çıkarılan yönetmelik ve tebliğlerden, internet yayınlarından yararlanılmıştır. Yöntem olarak incelenen yönetmeliklerin yorumlanması, kaynakların çeşitli açılardan değerlendirilmesi ve sentezlenmesi, oransal dağılım ve yüzde değişimlerle üretim ve dış ticaretin gelişiminin ortaya konulması amaçlanmıştır.

3. Organik Tarım ve Organik Tarım Ürünü Tanımı ve Kapsamı

Organik tarım dil farklılıkları nedeniyle farklı ülkelerde farklı isimlerle anılmaktadır. Örneğin, İngiltere’de organik (organic), Almanya’da ekolojik (ökologish) ve Fransa’da biyolojik (bioloque) kelimeleri kullanılmaktadır. Ancak bunlar genel olarak birbirleriyle eşanlamlı olarak kullanılmaktadır (Demiryürek 2004). “Ekolojik tarım”; ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içermekte olup, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübrelerin kullanımının yasaklanmasının yanında, organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan yararlanmayı tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan bir üretim şeklidir (İlter ve Altındişli 1996).

Organik tarımda esas amaç, insanın kullandığı her türlü gıda ve besin maddeleriyle barınma ve giyinme maddelerinin insan sağlığına zarar veremeyecek ya da en az zarar verecek şekilde ve devamlı olarak üretilmesidir (Gündüz ve Kaya 2007).

Organik ürün tanımı ve kapsamı oldukça geniştir. Bu alanda öncelikle et ve süt ürünleri, ekmek, taze ve kurutulmuş sebze ve meyveler, dondurulmuş gıdalar, fırınlanmış gıdalar gibi doğal ürünler; kozmetik yağlar, vücut bakım ürünleri gibi doğal kozmetik ürünler; sabun, deterjan gibi temizlik malzemeleri; çocuk bezleri, medikal bitkiler gibi sağlık gereçleri; kitap, mobilya gibi kağıt ve orman ürünleri; kırtasiye, bilgisayarlar gibi ofis gereçleri ve tekstil ürünleri ve doğal iplik gibi ürünler akla gelmektedir.

Organik gıdalar denildiğinde ise basit olarak yetiştirilmesinde ve işlenmesinde genetik mühendisliğin, yapay ve benzeri gübrelerin, böcek ilaçlarının, yabancı ot ve mantar öldürücü ilaçlarının, büyütme düzenleyicilerinin, hormonların, antibiyotiklerin, koruyucuların, renklendiricilerin, katkı maddelerinin, kimyasal kaplama ve parlatıcı maddelerinin ve kimyasal ambalaj malzemelerinin kullanılmadığı gıda maddeleri anlaşılmalıdır. Organik gıdalar bitkisel ve hayvansal gıdaları içerir. Ayrıca, bir ürünün organik olabilmesi için Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) tarafından yetkilendirilmiş kontrol ve/veya sertifika kuruluşu tarafından gerekli kontrollerinin ve sertifikalandırılmasının yapılması gerekmektedir. Son yıllarda iç piyasada sıkça kullanılan “doğal ürün, klasik ürün, köy ürünü, naturel ürün” gibi terimlerle adlandırılan ürünler organik ürün değildir. Bu çalışmanın kapsamına ise yukarıda belirtilen organik ürün tanımı ve kapsamındaki doğal ürünler girmektedir.

4. Türkiye’de Organik Tarımdaki Gelişmeler

Türkiye’de organik tarımsal üretime 1984-1985 yıllarında Avrupa’da faaliyet gösteren yabancı firmalardan gelen talep doğrultusunda başlanmıştır. 1994 yılındaki yasal düzenlemeden sonra bu alanda hızlı bir gelişme kaydedilmiştir (Özbilge 2007). 1985 yılında Ege Bölgesi’nde 8 çeşitte ve Türkiye’nin önemli geleneksel ihraç ürünlerinden olan kuru üzüm, kuru incir ve kuru kayısı ile başlayan organik tarımsal üretim, daha sonraki yıllarda fındık, pamuk gibi ürünlerle diğer bölgelere de yayılmış (Ataseven ve Aksoy 2000) ve 2006 yılında 203 çeşit üründe organik üretim yapılmıştır.

Türkiye’deki organik tarım hareketini daha sağlıklı bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla 1992 yılında İzmir’de Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO) kurulmuştur. Derneğin üyeleri arasında üretici, ihracatçı, tüketici, araştırmacı gibi bu alanda yakından ilgilenenler yer almaktadır. Dernek, 1992’den organik tarım alanında birçok toplantı, eğitim ve yayım faaliyetleri yapmaktadır (Aksoy ve Altındişli 1999).

Türkiye’de organik tarım konusundaki ilk yasal düzenleme, 24 Haziran 1991 yılında AB’de çıkarılan EEC 2092/91 sayılı Yönetmeliğin Türkiye’deki uyarlaması olan 24 Aralık 1994 tarih ve 22145 sayılı “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik” ile olmuş ve yetkiler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’na verilmiştir. Daha sonra bu Yönetmeliğin bazı maddelerinde değişiklik yapan ek yönetmelik 29 Haziran 1995 tarih ve 22328 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Baydır 2004). Eski yönetmelik, 11.07.2002 tarih ve 24812 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” adı altında revize edilmiştir. Yeni Yönetmelik ile organik ürünlerin üretilmesi, işlenmesi, ambalajlanması, eti-

ketlenmesi, depolanması, pazarlanması kontrol ve sertifikasyonu, çalışma organları ve danışmanlık hizmetleri ile cezai ve hukuki konularında düzenleyici hükümler genişletilmiştir (Aksoy 2002). Bu yönetmeliğin bazı maddeleri 2004 yılında yapılan düzenleme ile değiştirilmiştir. Organik tarım alanına getirilen bir diğer düzenleme de organik gübrelerle ilgili olmuştur. 22.04.2003 tarih ve 25087 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Tarımda Kullanılan Organik, Organomineral, Toprak Düzenleyicileri ve Mikrobiyal Gübrelerin Üretimi, İthalatı, İhracatı, Piyasaya Arzı ve Denetimine Dair Yönetmelik” ile organik gübre konusundaki sorunlar ortadan kaldırılmıştır. Organik tarım alanında son yasal düzenleme, tüketicilerin daha güvenilir ve kaliteli organik ürünleri tüketmesi amacıyla 03 Aralık 2004 Tarihli ve 25659 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Organik Tarım Kanunu”dur. Bu Kanun aracılığıyla organik ürün ve girdilerin üretilmesinin geliştirilmesi yönünde bir düzenleme yapılmıştır. Bu arada organik tarım alanında çeşitli gelişmeler yaşanmış, bu süreçte üretici ve sanayiciler örgütlenmeye başlamıştır. 2004 yılında Türkiye’de organik tarımın ve organik ürün sanayinin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla “Organik Ürün Üreticileri ve Sanayicileri Derneği” kurulmuştur. Aynı zamanda organik tarım eğitiminin gelişmesine yönelik olarak 2003 yılında Atatürk Üniversitesi Kelkit Aydın Doğan Meslek Yüksekokulu’na bağlı olarak “Organik Tarım Bölümü” kurulmuştur. Son yıllarda organik tarımsal ürünlerin pazarlanması konusunda yaşanan önemli bir gelişme de Türkiye’de ilk defa % 100 ekolojik halk pazarının İstanbul’da ve Antalya’da açılmış olmasıdır. Bu pazarların genişlettiği organik ürün üretim hacmi sayesinde süpermarketlerden doğal ürün dükkânlarına kadar birçok satış noktasında daha bol ve çeşitli organik ürün yer alınabilecektir.

4.1. Üretimde Yaşanan Gelişmeler

Türkiye’de organik ürünlerin üretiminde ve pazarlanmasında esas, üretici ile organik ürün alıcısı ya da satıcısı arasında imzalanan “sözleşmeli üretim” modeline dayanmaktadır. Türkiye’de üretilen organik tarımsal ürünlerin ne kadarının gerçekten yurt içinde tüketildiği konusunda sağlıklı veriler bulunmamakla beraber, toplam organik tarımsal üretimin yaklaşık % 95’lik bir kısmı yurt dışı piyasasına gittiği tahmin edilmektedir (Kenanoğlu and Karahan 2002). İşlenmiş organik tarımsal ürünlerin iç piyasadaki tüketim durumuna bakıldığında, 2006 yılında işlenmiş organik tarımsal ürünlerin % 62’si iç piyasada tüketilmektedir. Halbuki Türkiye’nin organik ürün ihracatı açısından rakip olarak nitelendirilebilecek ülkelerde örneğin Arjantin’de organik üretimin yaklaşık % 15’i, İtalya’da yaklaşık % 57’si iç piyasada tüketilmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye’nin gerek organik ürünler

ve gerekse de işlenmiş organik gıdaların iç tüketimi açısından dünyadaki gelişmelerin uzağında olduğu söylenebilir (Kaya 2003).

Türkiye’de organik tarım yapan üretici sayısı artmaktadır. Ancak bu artış düzenli değildir (Çizelge 1). Üretilen ürün sayısı ise 1990’lı yılların başında 8 iken, 2006 yılında bu sayı 203 ürüne çıkmıştır. Başlangıçta kurutulmuş meyveler ile başlayan üretimde günümüzde farklılık söz konusudur ve üretilen ürünler dokuz ana kategoride toplanmaktadır: Bunlar: 1. Kurutulmuş meyveler 2. Sert kabuklu meyveler 3. Taze ve işlenmiş meyve ve sebzeler 4. Bakliyat 5. Hububat 6. Yağlı tohumlar 7. Endüstri bitkileri 8. Baharat ve şifalı bitkiler 9. diğer ham veya işlenmiş ürünlerdir (Başarı ve Çetin 2006).

Genel itibariyle üretim miktarında artış eğilimindedir. Organik olarak üretilen ürünlerin çeşitleri içinde % 61 ile kuru meyveler ilk sırada yer almaktadır. Bunu % 21 ile tarla ürünleri, % 5 ile taze meyveler ya da işlenmiş halleri, % 2’şer oran ile sebze, üzümü meyveler ve tıbbi-aromatik ürünler ve % 7 ile diğer ürünler izlemektedir (Olhan vd. 2005).

Organik tarımsal ürünlerin üretimi maliyet-fiyat faktörü nedeniyle sınırlanabilmektedir. Nitekim, bu ürünlerin satış fiyatları diğer ürünlere göre daha yüksektir. Organik tarımsal ürünlerin maliyetindeki bu yüksekliğin nedenleri, bu ürünlerin üretiminde çeşitli kültürel işlemlerin insan emeğine ihtiyaç göstermesi, organik üretimin ilk yıllarında meydana gelen düşük verimlilik, ürün ve gelir kaybı, organik ürünler için kontrol ve sertifikasyon sürecindeki masraflarıdır.

Çizelge 1: Türkiye’de Organik Tarımsal Üretimin Genel Görünümü

Yıllar	Ürün sayısı	Üretici sayısı	Üretim alanı (ha)	Üretim miktarı (ton)
1996	26	1.947	6.789	10.304
1997	53	7.414	15.906	47.612
1998	67	8.199	24.042	99.300
1999	92	12.275	46.523	168.306
2000	95	18.385	59.985	237.210
2001	98	15.795	11.324	280.328
2002	145	12.428	89.827	310.125
2003	170	13.016	103.500	359.131
2004	174	12.806	209.573	378.803
2005	205	14.401	203.811	421.934
2006	203	14.256	192.789	458.095
<i>Değişim (kat)</i>	8	7	28	44

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

Organik ürünlerin üretim ve ticareti sürecindeki düzenlemeler önemlidir. Bu düzenlemelerin uluslararası bazda kabul görmüş kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarınca denetlenmesi gerekmektedir. Türkiye’de uluslararası düzeyde kabul görmüş 13 kontrol ve sertifikasyon firması faaliyet göstermektedir. Bu firmalar organik tarım alanındaki faaliyetleri denetim altına almakla yükümlüdürler (Koç ve Babadoğan 2007).

Türkiye’de organik üretimin özendirilmesi amacıyla üretici destekleri son yıllarda önem kazanmaktadır. 25 Şubat 2004 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile organik tarımsal ürünleri ve girdileri üreten müteşebbislere tarımsal kredilere uygulanan cari faiz oranından % 60 indirimli olarak azami 3 yıl vadeli yatırım ve 1 yıl vadeli işletme kredisi kullanma imkanı sağlanmıştır. Bir yıl süre ile çıkarılmış olan bu karar daha sonraki yıllarda 5 yıl vadeli yatırım ve 1,5 yıl vadeli işletme kredisi kullanma imkanını da sağlayarak 2005, 2006 ve 2007 yılları için uzatılarak devam ettirilmiştir. Ayrıca, 30.04.2005 tarih ve 25801 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bitkisel Üretimle İlişkili Olarak, Doğrudan Gelir Desteği Ödemesi Yapılmasına İlişkin Tebliğ” ile organik tarım üreticilerine Doğrudan Gelir Desteği’ne ilave olarak dekara 3 YTL ek destek ödenmesi sağlanmıştır.

Türkiye’de üretilen önemli organik ürünlerin miktar olarak dağılımı Çizelge 2’de verilmiştir. Bu çizelgeden en fazla üretimi olan ürünlerin elma ve buğday olduğu görülmektedir. Çizelgeden bu dönem içinde domates, elma ve fındık üretiminde önemli düşüşlerin olduğu izlenmektedir. Özellikle dış piyasalardaki talebin azalması bunun temel nedenini oluşturmaktadır. Buna karşın dış piyasalarda artan talep, kuru üzüm üretiminde önemli bir artış sağlanmıştır.

Çizelge 2: Çeşitli Organik Ürünlerin Üretimindeki Gelişmeler (ton)

Yıllar/Ürün	2002	2003	2004	2005	2006	Değişim (%) (2002-2006)
Buğday	19.752	21.379	31.194	36.754	26.515	34
Domates	82.809	26.493	22.897	25.759	15.513	-81
Elma	69.187	71.928	52.670	51.615	28.393	-59
Fındık	76.670	5.662	4.822	5.111	7.150	-91
İncir	9.472	8.113	15.793	6.821	7.518	-21
Kuru Kayısı	5.941	13.278	9.019	9.671	6.491	9
Kuru Üzüm	4.835	5742	13.988	15.166	16.688	245
Zeytinyağı	413	68	384	428	656	59

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

Türkiye’de işlenmiş organik ürünlerin üretiminin ürün gruplarına göre dağılımı Çizelge 3’te yer almaktadır. Buradan işlenmiş organik ürünlerin üretiminde bir artış olduğu görülebilir. Ürün grupları içinde ise en fazla üretim, kuru ürünlerdedir. 2005 yılı verilerine göre toplam 80.171 ton üretim gerçekleşmiş, bu üretimin yaklaşık % 33’ü kuru ürünler, % 30’u yaş (taze) ürünler, % 10’u konsantre ürünler, % 4’ü donmuş ürünler, % 0.3’ü konserve ürünler ve geri kalanı da diğer ürünlerden oluşmuştur. 2006 yılı işlenmiş organik ürün üretimine bakıldığında 106.4 bin ton üretim olmuştur.

Çizelge 3: İşlenmiş Organik Ürün Üretiminin Gruplara Göre Dağılımı (ton)

Yıllar/Ürün	2002	2003	2004	2005	Değişim (%) (2002-2006)
Yaş (taze)	979	9.196	19.712	24.003	24 (kat)
Kuru	12.556	19.236	23.804	26.569	111
Donmuş	775	1.980	2.127	3.167	4 (kat)
Konserve	371	411	162	201	- 46
Konsantre	4.762	5.213	3.655	7.754	62
Diğer	6.815	7.105	8.514	18.477	171
Toplam üretim	26.258	43.141	57.974	80.171	205

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir.

İşlenmiş organik tarımsal ürünlerin 2002-2006 yılları arasındaki dönemde iç piyasadaki tüketim miktarlarına bakıldığında, 2002’de 4.990 ton olan iç tüketimin 2006 yılında 66.265 tona yükseldiği görülmektedir. Bu dönemde iç piyasada meydana gelen artışın temel nedenleri aşağıdadır:

- İç piyasadaki tüketicilerin sağlıklı, besleyici ve lezzetli gıda tüketme isteğinin artması,
- Tüketicilerin bu ürünlere olan ilgilerinin artması,
- Gelişen teknoloji ve iletişim imkanları organik ürünlerin daha fazla tüketici kitlesi tarafından tanınması ve dolayısıyla yaygınlaşması.

4.2. İhracat ve İthalatta Yaşanan Gelişmeler

Türkiye’deki organik tarımın başlaması yurt dışından gelen talep doğrultusunda ihracata dönük olarak gerçekleşmiş ve ilk yıllarda Türkiye’nin geleneksel ihraç ürünlerinden olan kuru üzüm, kuru incir ve kuru kayısı ile sınırlı kalmıştır. Fakat yıllar itibariyle organik olarak üretilen ürünlerin çeşitliliğindeki artışa paralel olarak ihraç edilen ürünlerde de çeşitlilik artmıştır.

Geleneksel ihraç ürünlerine dondurulmuş meyve ve sebzeler, taze meyve ve sebzeler, baklagiller, zeytinyağı gibi ürünler eklenmiştir.

Organik alan ile ilgili yapılan çalışmaların neticesinde ortaya çıkan ortak sonuç, Türkiye’de organik tarımsal üretimin ve ihracatın hızlı bir şekilde arttığıdır. Türkiye’nin organik tarımsal ürünlerin ihracatı konusunda dış piyasalar içinde karşılaştırmalı olarak iki önemli avantajı vardır. Bunlardan bir tanesi üretilen ürünlerin kalitesi ve diğeri de ürün çeşitliliğidir (Barbaros vd. 2007). Türkiye’deki ihracat firmalarının bazıları yabancı ya da yabancı ortaklı, bazıları da yerli firmalardır. Türkiye’deki organik ürün ihraç eden firmalar genellikle hem üretici hem de ihracatçı konumundadırlar. İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi ve Ege İhracatçı Birliği Türkiye’deki organik ürün ticaretini teşvik eden iki önemli kuruluştur. Bu iki kuruluşun yanında Karadeniz İhracatçı Birlikleri’nin de organik fındık ve çayın ihracatında çok küçük bir rolü vardır. Ancak bu organizasyonların ihracatta destekleme etkinlikleri yoktur. Bu kuruluşlar sadece organik ürünlerin ihracatı konusunda broşürler hazırlama, makaleler yazma ve bilgi sunma gibi çalışmalar yapmaktadırlar (Nicely 2001). Ege İhracatçıları Birliği organik ürünlerin ihracatını koordine etmektedir. Yasal şartlara göre sertifika verilmiş organik ürünler ihraç edilmeden önce mutlaka kayıt altına alınmak zorundadır (Taşbaşı 2003). Türkiye’nin organik ürün ihracatı dalgalı bir eğilim göstermektedir. 1998 yılında 8.616 ton olan ihracat 2006 yılında 10.374 tona yükselmiştir. İhracattaki en önemli payı kuru üzüm, kuru incir ve dondurulmuş meyveler almıştır. Bu ürünlerden kuru üzüm, incir ve kayısı ihracatında azalma, dondurulmuş meyve sebzeler de ise artışın olduğu Çizelge 4’ten görülmektedir.

Türkiye’de üretilen organik ürünlerin çok büyük bir kısmı dış pazarlara gitmektedir. Dış pazarlar içinde en önemli ülkeler % 80’lik pay ile AB ülkeleri ve % 15’lik pay ile Amerika’dır. AB ülkeleri içinde ise % 60’lık pazar payı ile Almanya ilk sırada gelmektedir (Güler 2006). AB ülkeleri arasında Almanya dışında özellikle Fransa, Hollanda, İngiltere, Danimarka, İsviçre önemli sayılabilir. Bu ülkelerin dışında Kuzey Avrupa ülkeleri, Kanada ve Japonya dikkati çeken potansiyel pazarlardır. 2006 yılında toplam 10.374 milyon tonluk bir ihracat olmuş ve karşılığında 28 milyon dolarlık bir döviz kazancı yaratılmıştır.

Türkiye’de organik tarım alanında ihracat ve ithalat faaliyetleri gösteren işletmelerin sayısı organik ürün üretiminin artmasına paralel olarak artmaktadır. Organik tarımsal ürün ihraç eden firma sayısı 2001 yılında 69 iken 2006 yılı verilerine göre bu sayı 167’ye ulaşmıştır. Organik tarımsal ürün ithal eden firma sayısına bakıldığında 69 firmanın organik tarım alanında ithalatçı olduğu görülmektedir (TKB 2007).

Çizelge 4: Gruplara Göre İşlenmiş Organik Ürünlerin İhracatı (ton)

Yıllar	Kuru üzüm	İç fındık	Kuru incir	Kuru kayısı	Elma suyu	Dom. salçası	Don. meyv.	Don. sebzeler
2002	6.115	1.334	2.228	1.835	467	150	891	666
2003	5.677	1.246	2.027	1.688	2.527	133	1.211	841
2004	3.316	770	1.863	1.646	1.406	61	953	488
2005	1.978	641	1.420	1.218	-	36	1.246	298
2006	1.247	812	785	852	724	-	2.592	579
Değişim	- 80	- 40	- 65	- 44	55	-	190	- 14

Kaynak: Ege İhracatçı Birlikleri

Türkiye'nin organik ürünler ithalatı düşük miktarlardadır ve 2006 yılında ithalatı en fazla yapılan organik gıdalar nohut, bebek maması ve fasulye olmuştur. Genel olarak AB ülkelerinden yapılan ithalatta işlenmiş ürünler ağırlıklıdır.

5. Sonuç ve Öneriler

Türkiye 1980'li yılların ortasında başladığı organik tarımsal ürünlerin üretimi ve ihracatında önemli mesafeler kaydetmiştir. 1990'lı yılların ortasında yasal altyapının da düzenlenmiş olması ile birlikte üretimde ve ihracatta artışlar devam etmiştir. Son yıllarda tüketicilerin daha sağlıklı, daha doğal ve güvenli gıda arayışları organik gıdalara olan ilgiyi artırmıştır. Türkiye organik gıdaların ihracatında özellikle AB ülkelerine olan ihracatta önemli bir konumdadır. Ancak, bu ülkelerde de organik tarımsal üretimin artış potansiyeli göz önünde bulundurulmalı, bu nedenle de ihracatta istikrarlı bir üretim sistemini benimsemesi gerekmektedir. Bu süreçte maliyet-fiyat ilişkisi ve verimlilik düzeyini artırmalı, sertifikasyon ve kontrol mekanizmalarını özenli olarak uygulamalıdır. Özellikle kuru meyve ve kabuklu meyvelerdeki avantajını mutlaka korumalıdır.

Günümüzde DTÖ kuralları çerçevesinde düşük maliyet ve kaliteli üretimin rekabette önde olacağı göz önüne alındığında, organik ürün ticaretinde sistemli pazar araştırmalarının yapılması, gelişme potansiyeli olan ürün gruplarının belirlenmesi ve dinamik stratejilerin izlenmesi gerekmektedir.

Organik ürünlerin üretim ve ticaretinde eğitimin önemi büyüktür. Üreticiden tüketiciye kadar eğitim sürecinin ve bilicinin yaratılması, bu alanda bilgi ağının güncel tutulması, hedef pazarların oluşturulması, avantajların gösterildiği alanlardan yararlanılması konusunda etkin çalışmalar yapılmalıdır.

Organik gıda ürünleri piyasasına uluslararası boyuttan bakıldığında dünyadaki teknolojik gelişmelerin takip edilmesi ve bu olanakların ihracata yansıtılması önemlidir.

KAYNAKLAR

- Aksoy, E. 2002. Türkiye'de Organik Tarıma Bakış, Mevzuatı ve Politikaları. Türkiye Cumhuriyeti TKB-APK Başkanlığı, Ankara.
- Aksoy, U. ve Altındişli, A. 1999. Dünyada ve Türkiye'de Ekolojik Tarım Ürünleri Üretimi, İhracatı ve Geliştirme Olanakları, İTO Yayınları, No:70.
- Ataseven, Y. ve Aksoy, F. 2000. Türkiye'de Organik Tarımın Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Çalışma. AÜ ZF Tarım Eko. Böl., Ankara.
- Barbaros, R. F., Akgüngör, S. ve Aydoğuş, O. 2007. Competitiveness of Turkey's Organic Exports in the European Union Market. 105th EAAE Seminar 'International Marketing and Trade of Quality Food Products', Bologna.
- Başarır, A. ve Çetin, A. 2006. Organik Ürünlerin Talep Projeksiyonları. Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Organik Tarım Sektörü Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar, Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği, Yayın No: 2006/1, ISBN: 975-6292-06-7, İstanbul.
- Baydır, F. 2004. Bakanlığımızda Dünden Bugüne Organik Tarım. Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi, Sayı:156.
- Demiryürek, K. 2004. Dünyada ve Türkiye'de Organik Tarım. Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 8 (3/4):63-71, Şanlıurfa.
- Güler, S. 2006. Organik Agriculture in Turkey. Journal of Faculty of Agriculture, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 21(2), Page: 238-242, Samsun, Turkey
- Gündüz, A. Y. ve Kaya, M. 2007. Avrupa Birliği Tarım Politikası ve Türkiye'de Organik Tarımın Gelişmesi Üzerine Olası Etkisi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Yaz-2007 C.6 S.21 (305-330)
- İlter, E., Altındişli, A., Uğur, İ., 1996. Ekolojik Tarımın Tarihçesi. ETO Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği, Kasım 1999, İzmir.
- Kaya, H. G. 2003. Dünyada ve Türkiye'de Organik Tarımsal Ürün Ticareti ve Tüketici Reaksiyonları. TKB Pazarlama ve Dış Tic. Daire Bşk, Ankara
- Kenanoğlu, Z. and Karahan, Ö. 2002. Policy Implementations for Organic Agriculture in Turkey. British Food Journal, Vol: 104, 3/4/5, pp. 300-318.
- Koç, D. ve Babadoğan, G. 2007. Organik Tarım Ürünleri. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara.

- Nicely, R. 2001. Turkey Organic Products Organic Food Report. USDA Foreign Agricultural Service, Global Agriculture Information Network, Ankara.
- Olhan, E., Ataseven, Y., Gün, S. 2005. Organic Farming in Turkey. Pakistan Journal of Biological Sciences 8 (3):505-509, Pakistan.
- Özbilge, Z. 2007. An Analysis of Organic Agriculture in Turkey: The Current Situation and Basic Constraints. J. of Central European Agr., 8 (2), 213-222
- Taşbaşı, H. 2003. Türkiye'de Organik Tarım. Türkiye'de Biyoçeşitlilik ve Organik Tarım Çalıştay Raporu. FAO/BM Tematik Grubu, Ankara.
- TKB. 2007. Organik Tarımda Faaliyet Gösteren İşletmeler (<http://www.tarim.gov.tr>)